

รายงานการประชุมผู้เชี่ยวชาญเพื่อกำหนดขอบเขตของการศึกษา
 “การประเมินสถานการณ์การใช้แบบจำลองการวิเคราะห์โรคติดเชื้อ (Infectious disease modelling)
 ในประเทศไทย”

วันพุธที่ 16 สิงหาคม 2566 9:30 – 11:30 น.

ณ ห้องประชุม 3 โครงการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ ชั้น 6 อาคาร 6 กรมอนามัย

กระทรวงสาธารณสุข อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี

หรือประชุมทางไกลผ่านโปรแกรม Zoom Meeting ID: 974 5902 0664

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. ดร. นพ.โสภณ เอี่ยมศิริถาวร	รองอธิบดีกรมควบคุมโรค
2. รศ. ดร.วิรัชดา ปานงาม	Department of Mathematical and Economic Modelling, Mahidol Oxford Tropical Medicine Research Unit (MORU)
3. นพ. ศุภณัฐ วังสานุพัทธ์	กลุ่มพัฒนาระบบข่าวกรองและเฝ้าระวังโรคไม่ติดต่อ กองระบาดวิทยา กรมควบคุมโรค
4. ผศ.ดร.จรวัยพร ศรีศศลักษณ์	สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
5. ศ.ดร. พญ.ทิพวรรณ เลียบสื่อตระกูล	คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
6. นพ. พลกฤต ขำวิธา	ภาควิชาระบาดวิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
7. ผศ. พญ.ปาริชาติ สาลี	ภาควิชาอายุรศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
8. รศ. ดร.เสกสรร สิริทรัพย์ทวี	คณะวิทยาศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ
9. รศ.ดร.สพ.ญ.วลาสินี ศักดิ์คำดวง	คณะสัตวแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
10. รศ. ดร.พันธนี พงศ์สัมพันธ์	คณะวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
11. รศ. ดร.รัชฎา วีริยะพงศ์	คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
12. ดร. สมบุญ สหสิทธิวัฒน์	สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ (สวทช.)
13. ดร. นพ.ยศ ตีระวัฒนานนท์	โครงการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ
14. คุณชญากัญ ราชาดัน	โครงการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ
15. คุณมานิต สิทธิมาตร	โครงการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ
16. Saudamini Dabak	โครงการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ
17. Sarin KC	โครงการประเมินเทคโนโลยีและนโยบายด้านสุขภาพ
18. คุณกীরติ ปันมณี	เจ้าหน้าที่แปลภาษา

เริ่มประชุมเวลา 09.30 น.

ดร. นพ.โสภณ เอี่ยมศิริถาวร ประธานการประชุม กล่าวต้อนรับผู้เข้าร่วมประชุม และชี้แจงวัตถุประสงค์ของการประชุมผู้เชี่ยวชาญเรื่อง “การประเมินสถานการณ์การใช้แบบจำลองการวิเคราะห์โรคติดเชื้อ (Infectious disease modelling) ในประเทศไทย” เพื่อให้ข้อเสนอแนะต่อการกำหนดขอบเขตงานวิจัยและระเบียบวิจัย จากนั้น นางสาวชญพัช ราชาดัน และ นายมานิต สิทธิมาตร ทีมวิจัย นำเสนอข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับที่มาของหัวข้อการศึกษาวิจัยนี้ ซึ่งความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์ในปัจจุบันของการสร้างแบบจำลองโรคติดเชื้อในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นค่อนข้างจำกัด ดังนั้น การศึกษานี้จึงมีแนวคิดเพื่อให้เห็นภาพรวมของแบบจำลองโรคติดเชื้อ โดยใช้ประเทศไทยเป็นกรณีศึกษาหลัก โดยได้รับทุนสนับสนุนจากมูลนิธิ Rockefeller จากนั้นทีมวิจัยได้ให้รายละเอียดโครงร่างการศึกษาวิจัย (Proposed study) และที่ประชุมได้เปิดอภิปรายข้อเสนอแนะเกี่ยวกับโครงร่างดังกล่าว โดยสรุปรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ความท้าทายที่ควรพิจารณาในการศึกษาเกี่ยวกับแบบจำลองโรคติดเชื้อ

ที่ประชุมเห็นว่าหากมีการนำแบบจำลองโรคติดเชื้อในกระบวนการตัดสินใจในเชิงนโยบายที่เกี่ยวข้องนั้นจะเป็นประโยชน์มาก และได้มีการเสนอให้พิจารณาถึงการเปลี่ยนแปลงและพลวัตของโรคติดเชื้อของแต่ละโรคซึ่งแตกต่างกัน เช่น บทเรียนที่ได้จากโควิด-19 อาจจะไม่สามารถสะท้อนสิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นกับโรคระบาดอื่น ๆ ได้ทั้งหมด เป็นต้น จึงทำให้การพัฒนาโยบายที่ตอบสนองการแพร่ระบาดนั้นเปลี่ยนแปลงตามช่วงเวลาและชนิดของโรคระบาด อย่างไรก็ตาม หากมีการพัฒนาสิ่งที่เป็นแนวทาง (Guiding policy questions) ของการศึกษาวิจัยสำหรับผู้พัฒนาแบบจำลอง (Modelers) เช่น ประเภทของข้อมูล หรือ หลักฐาน ที่ผู้ใช้งานหรือผู้กำหนดนโยบายต้องการ เป็นต้น จะเป็นประโยชน์เพื่อให้เกิดกลไกการสื่อสาร การทำงานมีความสอดคล้องและตอบสนองความต้องการของผู้ใช้หลักฐานด้านแบบจำลอง (Evidence users) ได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งแนวทางดังกล่าวสำคัญมากในการทำให้เกิดการทำงานที่รวดเร็วและสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นนโยบายได้เร็วขึ้น

ประเด็นต่อมา คือ ข้อจำกัดด้านทรัพยากรบุคคล ทั้งในแง่ของจำนวนบุคลากรและทักษะการสร้างแบบจำลอง ดังนั้น ในหลายกรณีที่ผ่านมาจึงมีการสร้างความร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศเพื่อร่วมพัฒนาแบบจำลองโรคติดเชื้อในประเทศไทย ดังนั้นประเด็นที่สำคัญจากข้างต้น คือ การสร้างกระบวนการหรือกลไกที่จะทำให้เกิดความร่วมมือที่ประเทศและนักวิจัยได้รับประโยชน์สูงสุด ทั้งนี้แม้ว่าประเทศไทยจะต้องอาศัยการเรียนรู้ในการเสริมสร้างขีดความสามารถจากผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศได้ แต่ความเข้าใจบริบทของนักวิจัยในประเทศเองก็มีส่วนสำคัญในการเรียนรู้ร่วมกัน อาจจะมีการพิจารณาเพื่อเพิ่มขีดความสามารถของประเทศไทยในระดับบุคคลก่อนที่จะเพิ่มขึ้นในระดับองค์กร ซึ่งการมีนโยบายที่สนับสนุนในระดับองค์กรนั้นเป็นเรื่องสำคัญ

เนื่องจากการพัฒนาแบบจำลองต้องอาศัยข้อมูลหลายชนิดประกอบกัน จึงต้องมีการพิจารณาถึงประเด็นความท้าทายด้านข้อมูล และการเข้าถึงด้วย ข้อมูลพารามิเตอร์จากบริบทประเทศไทยยังคงมีข้อจำกัดและต้องอาศัยข้อมูลจากต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อมูลที่เชื่อมโยงกับภาคส่วนอื่น ๆ นอกเหนือจากสาธารณสุข เช่น ข้อมูลหรือตัวแปรด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น อีกทั้งในปัจจุบันกฎระเบียบ กฎเกณฑ์ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการเรื่องแชร์ข้อมูล (PDPA) ค่อนข้างเข้มข้นมากในการที่เรามีข้อมูลของประเทศไทย และหากการเข้าถึงข้อมูลเหล่านั้นมีบุคคลจากต่างประเทศเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วยแล้ว อาจจะมีประเด็นเพิ่มเติมอื่น ๆ ซึ่งอาจจะเป็นอุปสรรคเพิ่มเติมสำหรับการสร้างความร่วมมือกับต่างประเทศ จากข้างต้น การสร้างศักยภาพกันเอง

ภายในประเทศเป็นหลัก โดยมีการอาศัยเครือข่ายของผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศบ้าง อาจจะเป็นทางเลือกในอนาคตด้วย

ประเด็นด้านการนำไปใช้ประโยชน์ของแบบจำลองโรคติดเชื้อ ในปัจจุบันงานวิจัยหลายชิ้นยังจบอยู่แค่เพียงการตีพิมพ์ลงในวารสาร และยังไม่ถูกนำไปใช้ได้จริง เนื่องจากยังขาดระบบหรือ ecosystem ที่ช่วยให้งานวิจัยเหล่านี้ถูกส่งต่อไปยังผู้ใช้งานจริง รวมทั้งช่องทางในการสร้างความเข้าใจว่าส่วนไหนของการศึกษาที่ได้หรือจะถูกนำไปใช้ เป็นต้น ดังนั้น หากสามารถมีตัวกลางในการเชื่อม เช่น ชีให้เห็นว่า คนใช้เขาใช้อย่างไร แล้วเขาใช้ แบบจำลองหน้าตาเป็นแบบนี้เอาไปใช้ได้อย่างไร จะทำให้นักวิจัยได้เห็นภาพชัดขึ้นว่า สถานการณ์อย่างนี้ จะใช้แบบจำลองแบบใด เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับโครงการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูล

ที่ประชุมได้เสนอให้พิจารณาเพิ่มข้อคำถามที่เกี่ยวกับกลไกและระบบอะไรที่ควรพัฒนา เพื่อช่วยเตรียมความพร้อมในการรับมือวิกฤตโรคติดเชื้อในอนาคต เช่น คณะทำงาน รวมถึงการสร้างคำถามเพื่อช่วยให้อาจารย์งานวิจัย รวมถึงประเด็นว่า กลไกดังกล่าวต้องการอะไรมาเสริม เช่น งบประมาณ หรือทรัพยากรแบบใด หรือวิธีการบริหารจัดการทรัพยากรภายใน (Mobilised internal resources)

ควรพิจารณาปรับ Flow ตัวแบบสอบถามเพื่อให้เห็นทิศทางและกระบวนการของการทำงาน เช่น การพัฒนาแบบจำลองโรคติดเชื้อในเชิงนโยบายนั้นมีทิศทางอย่างไร เริ่มต้นจากผู้กำหนดนโยบายก่อน หรืออาจจะมาจากระดับมหาวิทยาลัย หรือมีองค์กรใดประสานงานต่ออย่างไรเมื่อรับโจทย์วิจัยมาแล้ว การนำไปใช้ประโยชน์ด้านนโยบายเกิดขึ้นอย่างไรภายหลังจากวิจัย เป็นต้น อีกทั้งหากโครงการวิจัยนี้มีการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเพิ่มเติมจากแต่ละองค์กร อาจจะทำให้เห็น Process flow กระบวนการทำงานเหล่านี้ง่ายขึ้น ซึ่งอาจจะช่วยทำให้สังเคราะห์ Process flow ภาพรวมของประเทศได้ ซึ่งหากเข้าใจภาพรวมดังกล่าวแล้วอาจจะทำให้เข้าใจว่าควรจะมีการพัฒนาหรือแก้ไขช่องว่างส่วนใดของกระบวนการ

ผู้ตอบแบบสอบถามควรสามารถเลือกได้ว่าตนเองเป็นทั้งผู้ใช้ประโยชน์ (User) และผู้พัฒนาแบบจำลอง (Modeler) และอาจจะเพิ่มคำถามเจาะลึกเฉพาะที่อยากจะศึกษาเพิ่มเติมตามประเภทของผู้ตอบแบบสอบถาม และบางข้อคำถามอาจจะอนุญาตให้ตอบหลายคำตอบได้ (Multiple choice) รวมถึงควรมีการกำหนดขอบเขตให้ชัดเจนว่าแบบจำลองโรคติดเชื้อนั้นจะรวมแบบจำลองที่เป็น Machine learning หรือ Time series forecasting ซึ่งซับซ้อนและกำลังถูกใช้มากขึ้นในปัจจุบันหรือไม่ หรือจะจำกัดเพียงแบบจำลองที่เป็น Agent based หรือ Compartment model เท่านั้น

ในประเด็นข้อคำถามที่เป็นอุปสรรคหรือความท้าทาย ควรแยกระหว่างเรื่องข้อมูล (Data) ออกจากเรื่องโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) แม้จะเชื่อมโยงกัน แต่บางส่วนนั้นอาจจะมีผลกระทบต่างกัน เช่น ข้อมูลคือเรื่องของการมีอยู่และเข้าถึง ส่วนโครงสร้างพื้นฐานอาจจะเป็นเรื่องของเทคโนโลยีในการอำนวยความสะดวกการพัฒนาแบบจำลอง เป็นต้น

ควรพิจารณาส่วนของคำเฉพาะ technical terms ต่าง ๆ โดยอาจให้คำจำกัดความสั้น ๆ ไว้ด้วยเพื่อความเข้าใจของผู้ตอบแบบสอบถาม เนื่องจากผู้ตอบแบบสอบถามอาจไม่ได้คุ้นเคยกับ technical terms ต่าง ๆ หากมาจากกลุ่มผู้ใช้หรือผู้กำหนดนโยบาย ซึ่งอาจจะช่วยให้ตอบแบบสอบถามได้ตรงประเด็นมากขึ้น

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กับแบบจำลองโรคติดเชื้อในประเทศเพื่อตอบแบบสอบถาม

ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอรายชื่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กับแบบจำลองโรคติดเชื้อในประเทศไทยเพื่อตอบแบบสำรวจ โดยมีรายชื่อเพิ่มเติม ดังนี้

1. ภาควิชาคณิตศาสตร์/ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
2. องค์กรเกี่ยวกับภูมิอากาศ (Climate)
3. ครู หรือผู้แทนจากโรงเรียนมัธยม
4. หน่วยงานที่ดูแลโรคเฉพาะโรค
5. หน่วยงาน/องค์กรที่ดูแลข้อมูลนักท่องเที่ยว, การเดินทาง, สถานพยาบาล (Health facility)
6. กองโรคติดต่อทั่วไป กองโรคติดต่อหน้าโดยแมลง
7. นักเศรษฐศาสตร์สาธารณสุข (Health economist) ทีมมหาวิทยาลัยต่าง ๆ
8. นักวิจัย
9. ศูนย์วัคซีน (Vaccine center)
10. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการย้ายถิ่นฐาน/ การเคลื่อนย้ายของประชากร (Migration)
11. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการเฝ้าระวังโรคอุบัติใหม่ (Emerging/ reemerging disease surveillance)

การศึกษาที่เกี่ยวข้องกับโรคติดเชื้อหรือโรคระบาดอาจจำเป็นต้องมองภาพใหญ่เพื่อให้เข้าใจระบบ (Systemic and holistic view) โดยอาจจะต้องมองมากกว่าแค่ นักวิจัย แต่ต้องคิดถึงผู้ใช้เป็นหลักด้วย โดยอาจจะมากกว่ากรมควบคุมโรค หรือกระทรวงสาธารณสุขเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ แหล่งทุน (Funders) สำหรับการศึกษา รวมถึงผู้ให้ข้อมูลสำหรับแบบจำลอง (Data custodians) ก็ถือว่าเป็นบทบาทสำคัญและมีความเกี่ยวข้อง

ในปัจจุบันความร่วมมือด้าน One Health ทั้งด้านสุขภาพสัตว์และสิ่งแวดล้อม มีเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ทีมวิจัยอาจพิจารณาเชิญกลุ่มผู้ที่ทำงานด้านนี้มาร่วมด้วย ซึ่งมีนักวิชาการและนักวิจัยกระจายตัวทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคอยู่แล้ว รวมถึงหน่วยงานเครือข่ายของ สวทช. ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแบบจำลองคณิตศาสตร์โรคต่าง ๆ

ปิดประชุมเวลา 11:00 น.

ชญาพัช ราชาดัน

มานิต สิทธิมาตร

ผู้บันทึกรายงานการประชุม

ดร. นพ.โสภณ เอี่ยมศิริถาวร

ผู้ตรวจรายงานการประชุม